

szilvanizmust, amit annak idején romantikusan, mintegy kívülről rajongtak körül. „Függvény-ifjúság”? A jobb és baloldali világnézeti fölénynek kétségkívül semmi keresnivalója egy őszinte találkozni akarásnál, de nincs az „arany középut” fölényének sem.

„Győzött az Erdélyi Fiatalok lebecsmérelt szelleme, feladták a két dogmatikus álláspontot? Vagy megtévesztő játék folyik a szavakkal: liberálisizmus, demokrácia, humanizmus?” — kérdi az Erdélyi Fiatalok (1937. 2. sz.) az óvatosság szimatjával.

Valami ténylegesen győzött, de nem annyira az „Erdélyi Fiatalok szelleme”, ami szűkkeblűséget és gyakorlati társadalmi elzárkózást is takar, hanem a népi felelősség, amit ideológiailag az Erdélyi Fiatalok is szolgál.

Hogy pedig azok, akik, marxisták és nemmarxisták, a tulajdonképpeni radikális, baloldali szárnyát teszik ennek a mozgalomnak, „liberalizmust” képviselnek-e? Mint politikai elvet nem, de mint magatartást a közös platformot keresőkkel szemben, kétségkívül „Demokráciát” pedig föltétlenül. Népi demokráciát s benne a dolgozó rétegek érdekvédelmét. És végül „humanizmust” is. Az emberi tömegek és az emberi haladás szeretetét. A tudomány, a műveltség s az előrelendítő szabadsághagyományok szeretetét.

Egyesek ezen a szárnyon a csehszlovákiai Tavasz Parlamenttől még „nagyvonalú ideológiai összecsapást” vártak (*Kovács Károly*, Korunk 1936, február) s mivel nem kapták meg, duzzogva fordultak el tőle. De azok, akik a néppel nem szűntek meg élő kapcsolatban lenni, fel tudtak számolni mechanisztikus elképzeléseikkel a nemzetiségi kibontakozás parancsoló szociális követelménye előtt. S ma épp úgy szemben állnak a vezetést kiváltságként űző uralkodó kasztokkal, amelyek vezényszóra akarják érdekeikhez idomítani a tömegeket, mint azokkal, akik az egyes néprétegek közti antagonizmus kielezését éppen a közös veszély előtt űzik. (*Bányai László*)

A NKÉT A CSEHSZLOVÁKIAI ÍRÓK SZOCIÁLIS HELYZETÉRŐL. A haladó cseh írók negyedévenként megjelenő folyóirata, a *Blok U** a közelmúltban körkérdest rendezett hasábjain a csehszlovák írók társadalmi helyzetéről. Összesen 90 írot szólítottak fel az ankéten való részvételre, akik közül azonban mindössze negyvennégyen tartották kötelességüknek (köztük a magyar *Morvay Gyula* és egy német meg egy lah író, a neves *Ondra Lysohoňsky*), hogy a feltett kérdésekre válaszoljanak. A szerkesztőség konkrétan az írók szociális helyzetét kívánta feltárni és kielemezni annak a három kérdésnek segítségével, melyet felvetett. Nevezetesen: 1. Mikor ir Ön? 2. Megnehezíti-e irodalmi tevékenységét az Ön esetleges polgári foglalkozása vagy sem? 3. Hogyan képzelné el az író ideális munkalehetőségét nálunk, és mit lehetne ma konkrétan tenni annak megvalósítása érdekében?

A cseh és szlovák írók legjobbjai — *Karel Čapek*, *Josef Hora*, *Otokar Fischer*, *Karel Teige*, *Jiri Mahen*, *St. K. Neumann*, azután *Peter Jilemnický*, *Franyo Král*, *Hana Gregorová*, *Geiza Vámos* és mások — továbbá három kisebbségi író válaszolt a kérdésekre. A hozzászólások hangján érzik, hogy az írók zöme komolyan fogta fel feladatát és a kérdések súlyához mértén lelkiismeretesen válaszolt a feltett kérdésekre. Az ankét így fontos személyi és emberi dokumentumok tárházává vált.

*1937 (II.) évf. 1., 2. szám, Prága. Szerkesztik: Bedřich Václavěk, Peter Jilemnický és Ján Noha. Négy nyelvű (cseh, szlovák, német, lah) folyóirat.

A pszichológus és szociológus egyként értékes adatokat találhat a hozzászólások között, melyeket érdemes volna sorjában bemutatni.

Jellemző, mennyire fontosnak tartják az írók társadalmi helyzetüket és szerepüket. Egész sereg olyan író akad a hozzászólók között, akik szegény sorsukkal valósággal dicsekednek. A szegény életsorsot a költők és művészek osztályrészenek tekintik. Akadnak olyanok is, akik nagyobb jelentőséget tulajdonítanak egy költőnek vagy írónak, mint mondjuk, tíz politikusnak. Ellvéként mondják ki, madnem valamennyien, hogy az irodalmi munkásságnak (megfelelő minőség és mennyiség alapján) az író el kellene tartania. Ezzel szemben az írók egy-két kivétellel — mind más munkával tartják fenn magukat. Némelyiknek állandó foglalkozása van, némelyiknek csak alkalmi. (Ideális a helyzete például Karel Capeknek, aki olyan lapnak a munkatársa, amely megengedheti magának azt a fénytűzést, hogy Capek arról és abba a rovatba írjon cikket, tárcát, novellát, amiről és ahová akar!) Az írók nagy része napközben polgári foglalkozása rabja és csak este, éjjel, vasárnap, ünnepnapon, a szünidőben vagy szabadságon írhat. Az időt az írásra valamennyinek nehezen kell kivekerekednie. A hozzászólók között különösen *Karel Sezima* egyéni vallomása állít meg. Megdöbbenő, hogy bírja azt a munkairamot, amelyről beszámol. Ime:

„Mint tisztviselőnek ezideig az irodalmi munkára a vasárnapok és ünnepnapok kivételével kizárólag az éjszakai órák álltak rendelkezésemre. Már évek óta eszerint állítottam össze napirendemet is. Reggel félhatkor már talpon vagyok, korty üres tea, lapok, magánügyek. Pont félnyolctól hivataloskodom, miközben csekély hideg tizórait eszem, megszakitás nélkül délután hatig, néha tovább. (Ezt önként vállaltam, mert különben munkámat nem végezném el.) Ezután rövid séta következik vagy bemegyek az olvasóterembe, ha ugyan nincsen valamilyen gyűléssem vagy bizottsági üléssem az Akadémián, Művészegyesületben, Körben, stb., melyekről sohasem hiányzom. Nyolckor, néha csak kilenckor vagy tizkor, de az sem ritkaság, ha csak tizenegykor következik az, amit ebédnek, vagy ha jobban tetszik, vacsorának neveznek, természetesen alkohol nélkül; azután félórai alvás, beszélgetés, olvasás és ha már körülöttem minden elcsendesedett, következik rendszerint 12 és 2 között saját irodalmi munkám. Reggel fél hatkor hideg zuhany után da capo —“.

Érdekes, hogy bár az írókat polgári foglalkozásuk erősen korlátozza munkájukban, sokan mégis úgy nyilatkoztak, hogy nem szívesen válnának meg polgári foglalkozásuktól, mert az irodalmon kívüli munka számukra kikapcsolódás, hid, kapocs az élet felé és tapasztalatok, élmények, benyomások, továbbá ember és tájismeret szerzésének lehetőségét nyújtja. Viszont majdnem valamennyien bevallják, hogy polgári állásukkal kapcsolatos tevékenységük irodalmi munkájukkal tetézve kimeríti és irodalmi működésükben zavarja, sőt sokszor erősen meggátolja őket (különösen a regényírókat, akiknek munkájuk elvégzéséhez hosszú időre van szükségük.) Az írók kimerülten, fáradtan ülnek le estenként íróasztalukhoz, nem alusszák ki magukat, megfeszítik erejüket, úgy hogy nem csoda, ha néha önkéntelenül felkiáltanak: „Meddig lehet ezt így bírni?“ Az író, a szellem embere nem ülhet le munkája mellé, amikor valami belső parancsra írna. Csak olyan időben dolgozhatik, amikor ráér, amikor szabad ideje van. Ilyenkor, természetesen, a pihenés óráitól fosztja meg magát. A hozzászólások javarészből viszont az tűnik ki, hogy az írói foglalkozáson kívül jó, ha még más elfoglaltsága is van az írónak, mert impulzust és élményanyagot kap írói munkájához. Csak a függőség kellemtelen és hat sokszor bénítólag az íróra. Az volna az ideális, ha a pol-

gári foglalkozást szükség szerint félbeszakíthatná, vagyis csak akkor végezne irodalmon kívüli munkát, amikor annak szükségét érezné. Így nagyjából megoldást nyerne a kérdés.

Igen ám, de hogy lehet ezt megvalósítani? Hiszen a mai viszonyok mellett ideális megoldásról beszélni sem lehet. Társadalmi függetlenséget és aránylag gondtalan megélhetést az írók részére felettébb nehéz volna kiharcolni, — állapítják meg az ankét rendezői. S ha sikerülne is, ez még korántsem oldana meg teljesen a kérdést. Az egzisztenciális szabadság és függetlenség kérdése mellett ott van még a szólás- és gondolat-szabadság problémája, amely napjainkban hovatovább egyre súlyosabb. A kívánságokból kiviláglik, milyen elemi feltételek hiányai között élnek a cseh és szlovák írók. Csendes szoba, fűtés, világítás, minimális jövedelem stb. után vágnak. Többen hangsúlyozzák az utazás fontosságát is.

Vajjon mit lehetne tenni a csehszlovák írók érdekében konkrétan? Erre a kérdésre nem tudnak válaszolni maguk az írók sem. Egész sereg egzisztenciális és kari követelés bujik meg a sorok között. A könyvkiadók ellenőrzése, jobb színházi ügynökségek megszervezése, tiltakozás a nemfizetett munkák (előadások, szakvélemények, stb.) végzése ellen, könyvnyitások az író számára a közmunkáknál, stb. A kívánságok és követelések egy-két hozzászóló részéről az írók szakszervezetének vagy országos szövetségének létesítésében csucsosodik ki. Ez irányban azonban az íróknak kellene a kezdeményező lépéseket megtenniük s megállapodniuk a közös követelésekben. Az ankét rendezői ebben látják a körkérdés igazi eredményét. Nézetük szerint a „napi követelések“ kivívása, a részletmunka végzése a legfontosabb. És erre céloz Morvay Gyula is, amikor így ír: „Itt volna az ideje, hogy megalakuljon a cseh-szlovák köztársaság íróinak egységes szövetsége, amely az írókat nemzetiségre való tekintet nélkül tömörítené. Évenként munkakonferenciát hívna össze, melyen az írói szabadságról és az írók kari problémáiról lenne szó. Ez a szervezet az írók részére nemzetiségre való tekintet nélkül állami díjakat harcolna ki.“

S ha nem is oldaná meg az írók valamennyi problémáját az ilyen kari szervezet, (mert hiszen világos, hogy az írók szociális helyzete csak a társadalmi kérdés megoldása révén, valamennyi dolgozó életszínvonalának felemelésével oldódna meg!), akkor is nagyban hozzájárulna az írók jelenlegi helyzetének feljavításához. Az ankét sok olyan kérdést vetett fel és tisztázott tehát, amely csak homályosan élt egy-egy író lelkében. Eredménye, kézzelfogható eredménye azonban csak akkor lesz, ha a kívánságok, melyeknek hangot adtak, megvalósulnak. (Sándor László)

A PRÁGAI E. F. BURIAN-SZÍNHÁZ. A Burian színház színpadi kísérletei és stílusa, a modern európai színjátszás terén Piscator kísérlete mellett a legjelentősebb színház-forradalmi eredmény. Nem véletlen, hogy a német összeomlás után, a berlini haladó színjátszás Prágában lel otthont. A feltételeket ehhez a cseh demokráciában kialakult haladó öntudat szabta ki.

E. F. Burian — ugyanugy, mint Piscator — a hagyományos színházi felfogás alapjainak a tagadásából indult el. Tagadja, hogy a színpadra vitt mű szent és sérthetetlen. Tagadja, hogy a színház alapja üzleti. Tagadja a sztár-rendszert. Burian is, mint Piscator, lebontja a színpad, a színész és közönség közt meredő láthatatlan falat. A színház egyforma arányban befolyásol és tanít, mint amennyire politika és művészet. Céljaira mindent felhasználhat: koreográfiát, filmet, hang-kórust, zenét. Burian maga, színházát *avantgardista* színháznak nevezi.

A „művészet“ az avantgardizmusban Buriannál új értelmet nyer.